

Tomislav Šulj, *Bojna Frankopan: Prvi hrvatski komandosi*, Udruga Bojna Frankopan, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2023., 487.

Knjiga *Bojna Frankopan: prvi hrvatski komandosi* autora Tomislava Šulja, izdana je 2023. godine u nakladi Udruge Bojna Frankopan i Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata u Zagrebu (dalje: HMD-CDR). Djelo pripada vojno-povijesnoj monografiji te sadrži 26 poglavlja i 487 stranica. Autor, Tomislav Šulj, povjesničar je mlađe generacije koji je naročito poznat prema istraživanju tema vezanih uz Domovinski rat. Njegov cilj bio je da tijekom pisanja ove knjige ostavi pisani trag o jednoj od najvažnijih, ali i najmanje istraženih specijalnih postrojbi Oružanih snaga Republike Hrvatske, *Bojnoj Frankopan*. On ovom monografijom daje znanstveno utemeljenu sintezu koju nastoji povezati s osobnim svjedočanstvima bivših pripadnika Bojne Frankopan.

Djelo započinje trima predgovorima koja iz različitih perspektiva nastoje opisati važnost Bojne Frankopan. Prvi predgovor napisao je zapovjednik *Bojne Zrinski*, Ante Roso. Njegov tekst nosi naziv *Okusi zaborava: protiv svakog divljaštva*, a njime nastoji evocirati sjećanje na ratne godine. Roso piše o patnji, žrtvi i odgovornosti prema poginulima naglašavajući da Bojna Frankopan nikada nije djelovala iz mržnje, već isključivo iz ljubavi prema domovini. Idući predgovor napisao je Tomo Medved, hrvatski branitelj i današnji ministar hrvatskih branitelja. Tekst koji je on napisao nosi naziv *O Bojnoj Frankopan*, a sam tekst ukratko opisuje djelovanje postrojbe od njenog stvaranja 1991. godine, pa sve do njenog raspada 1992. godine. Zadnji predgovor napisao je Dean Čanić, glavni urednik knjige. Njegov tekst nosi naziv *Osnove ustroja i povjesnica suvremenih specijalnih vojnih postrojbi* u kojem šire objašnjava okvir specijalnih jedinica i njihovu važnost u modernim vojskama.

Prvo poglavlje monografije nosi naziv „Ustrojavanje specijalnih postrojbi Hrvatske vojske“. Cilj prvog poglavlja uvesti je čitatelje u vojne prilike 1991. te opisati proces kojim je došlo do stvaranja Bojne Frankopan u srpnju iste godine. Autor prvotno ističe kako je u svibnju osnovana Bojna Zrinski, prva jedinica specijalne namjene, kojom je zapovijedao Ante Roso. U tom kontekstu nastaje i ideja o osnivanju Bojne Frankopan, postrojbe koju su činili povratnici iz francuske Legije stranaca, profesionalni vojnici s velikim borbenim iskustvom.

Osnivanjem Bojne Frankopan, 29. srpnja 1991. Republika Hrvatska (dalje: RH) dobila je prvu modernu specijalnu postrojbu, oblikovanu prema zapadnim vojnim standardima, a na njenom čelu stajali su Ilija Tot i Bruno Zorica-Zulu (zamjenik zapovjednika).

U drugom poglavlju, autor se bavi zadaćama Bojne Frankopan te naglašava kako se njena važnost vidi u ratu za vojarne, jednoj od ključnih faza Domovinskog rata na prostoru Hrvatske. Pripadnici Frankopana na prostoru Zagreba sudjelovali su u zauzimanju Zapovjedništva 5. korpusa JNA na Maksimirskoj cesti te u osiguravanju Hrvatske radiotelevizije. Šulj navodi da su pripadnici Bojne Frankopan tada prvi put bili izloženi pravoj oružanoj vatri te pokazali iznimnu disciplinu i profesionalizam. Osim u Zagrebu, postrojba je na prostoru Hrvatske djelovala i u Dalmaciji, Slavoniji i na Banovini gdje su obučavali lokalne branitelje i izvodili izviđačke i diverzantske akcije.

Jedno od najsvjetlijih poglavlja posvećeno je bazi *Žutica*, smještenoj u šumi pokraj Ivanić-Grada. Ondje je 1991. uspostavljen centar za obuku prema uzoru na zapadne „Commando“ jedinice. Cilj spomenute baze bio je polaznike upoznati s oružjem, eksplozivima i ostalim napravama te s orijentacijom i topografijom. U *Žutici* su se izrađivale ručne bombe, improvizirana eksplozivna sredstva, pa čak i bespilotne letjelice što svjedoči o inovativnosti i snalažljivosti hrvatskih branitelja. U ovom poglavlju Šulj iznosi i svjedočanstva ljudi koji su bili dio obuke u bazi *Žutica* te na taj način čitatelj lakše može vizualizirati sam poligon, ali i aktivnosti koje su se zbivale na njemu.

Nakon samog opisa stvaranja Bojne Frankopan, njenih zadaća i opisa mjesta za obuku, autor započinje s opisom vojnog djelovanja Bojne Frankopan na prostoru Hrvatske. Prvotno opisuje djelovanje Bojne na prostoru Dalmacije te kako su svojim diverzantskim akcijama sudjelovali u oslobađanju šibenskog mosta, ali kako su uvelike uz obranu Šibenika, utjecali i na obranu Sinja i Dubrovnika.

Nakon opisa djelovanja Bojne Frankopan na dalmatinskom bojištu, autor u šestom poglavlju opisuje njeno djelovanje prvotno na prostoru Novske, a zatim i na prostoru Zapadne Slavonije. Akcija na prostoru novljanskog bojišta u kojoj se istaknula Bojna Frankopan bila je akcija „Uštica“. Spomenuta akcija bila je uvertira za akciju „Orkan 91“ u kojoj je Bojna sudjelovala s ciljem oslobađanja prostora Zapadne Slavonije. Sudjelovanjem u tim dvjema akcijama Bojna je poduzela prva dubinska diverzantska djelovanja na hrvatskom teritoriju.

U idućim četirima poglavljima Šulj opisuje važnost djelovanja Bojne Frankopan na ostalom prostoru Slavonije. Bojna je imala velik značaj na osječkom

bojištu te je sudjelovala u spašavanju samog grada Osijeka što je vidljivo iz operacije „Rosinjača“. Uz prostor Osijeka, Bojna Frankopan sudjelovala je i u obrani okolnih mjesta kao što su Ernestinovo, Laslovo, Orlovnjak i Divoš, a operacijom „Đavolja greda“ sudjelovala je i u prvom velikoj oslobodilačkoj akciji spašavanja istočne Slavonije. No, važnost Bojne Frankopan nisu bila isključivo akcijska i diverzantska djelovanja već i dizanje morala domicilnom stanovništvu.

Nakon prostora Dalmacije, Novske i Slavonije autor ističe koliko je Bojna bila fleksibilna te se nakon djelovanja na spomenutom teritoriju pomiče na prostor Bosne i Hercegovine (dalje: BiH). Ponovni odlazak Bojne Frankopan na južno bojište te prelazak s južnog bojišta na prostor BiH Šulj opisuje u jedanaestom i dvanaestom poglavlju. Bojna Frankopan je na prostoru BiH djelovala na prostorima Mostara, Kupresa, Šuice, Livna, Bugojna i Gornjeg Vakufa te je dala velik doprinos obrani BiH tijekom 1992. godine. U ovim poglavljima autor želi naglasiti koliko je Bojna bila mobilna te se mogla rasporediti na bilo koje bojište u Hrvatskoj ili BiH.

Autor od 13. do 22. poglavlja detaljno i iscrpno opisuje djelovanje Bojne Frankopan u BiH tijekom 1992. godine. On najprije započinje s opisom djelovanja Bojne Frankopan u bitkama za Livno i Kupres 1992, a u idućem poglavlju naglašava njezinu ključnu ulogu u sprječavanju prodora neprijateljskih snaga prema Duvanjskom polju. Šulj jasno ističe kako je Duvanjsko polje imalo velik značaj jer je njegovom obranom spriječen napad na Livno i Tomislavgrad.

Naredna dva poglavlja posvećena su obrani Šuice gdje je Bojna Frankopan djelovala zajedno s Bojnom Zrinski (pod zapovjedništvom Thomasa Lindera), 2. gardijskom brigadom „Gromovi“ i domicilnim stanovništvom. Autor opisuje kako su Bruno Zorica Zulu i Ilija Tot uvidjeli stratešku važnost Šuice, koja se nalazila na pravcu između Livna i Tomislavgrada te bi sam gubitak Šuice značio otvoren put neprijateljskim snagama prema Duvanjskom polju, čime bi bila ugrožena cijela južna bojišnica. Nakon obrane Šuice, autor u idućim poglavljima opisuje djelovanje Bojne Frankopan na prostoru Kupresa, Rilića, Mostara (Lipanjske zore, 1992), Bugojna te Gornjeg Vakufa. Za vrijeme djelovanja Bojne Frankopan na prostoru BiH došlo je i do promjene vodstva same Bojne, te je za zapovjednika umjesto Ilije Tota, postavljen njegov zamjenik Bruno Zorica-Zulu.

Poglavljia posvećena djelovanju Bojne Frankopan na prostoru BiH posebno su važna jer dokumentiraju prve operacije hrvatskih snaga izvan granica RH. Bojna Frankopan bila je prva hrvatska postrojba koja je djelovala na prostoru

BiH, gdje je pružala vojnu pomoć hrvatskom stanovništvu u Livnu, Tomislavgradu, Kupresu, Šuici itd. Bitke za Livno i Kupres u travnju 1992. Šulj opisuje s mnoštvom detalja, od rasporeda snaga do opisa terena i zapovjednih odluka. On ističe da je obrana Šuice, koju su vodili Ilija Tot i Bruno Zorica, bila ključna za sprječavanje prodora JNA prema Duvanjskom polju. Time je Bojna znatno pridonijela stabilizaciji južnog bojišta i očuvanju kako bosanskohercegovačkog tako i hrvatskog teritorija.

Nakon opisa djelovanja Bojne Frankopan na prostoru BiH, autor je 23. poglavlje posvetio povlačenju Bojne Frankopan s prostora BiH te njenom gašenju. Bojna se većinski s prostora srednje Bosne vratila u Hrvatsku u lipnju 1992. Nakon što su se okupili u bazi u Rakitju, Bojna je ugašena, 16. prosinca 1992. godine. Šulj ističe kako je dio pripadnika Bojne Frankopan pristupio 7. brigadi HV-a „Pume“, dio 2. brigadi HV-a „Gromovi“, dok je dio ostao djelovati unutar specijalnih postrojbi kao što su Bojna Zrinski i Bojna Matija Vlačić Ilirik. Šulj u 24. poglavlju piše ponovno o bazi Žutica te ovaj put opise potkrjepljuje shematskim prikazima poligona A, B, i C te ističe kako je bila u uporabi do 1993. godine. U idućem poglavlju autor se kratko osvrće na operaciju „Maslenica“, odnosno operaciju oslobađanja zadarskog zaleđa i o djelovanju bivših pripadnika Bojne Frankopan u njoj.

Zadnje, odnosno 26. poglavlje se bavi posebnostima Bojne Frankopan. Bojna Frankopan bila je jedinstvena prema međunarodnom sastavu, u njezinim su redovima bili Hrvati iz emigracije, strani dragovoljci iz SAD-a, Njemačke te Francuske. Imali su vlastite uniforme, zelene beretke s natpisom „Commando obuka“ i izražen osjećaj zajedništva. Šulj opisuje i medijski interes za samu postroju te njihovo sudjelovanje u radioemisijama i dokumentarcima, što je imalo važan psihološki učinak u ratu.

Nakon rata, Udruga Bojna nastavila je djelovati organizirajući memorijalne skupove, sportske turnire i edukativne programe za učenike te na taj način postrojba i dan-danas ima aktivnu ulogu u kolektivnom sjećanju na Domovinski rat.

Djelo Tomislava Šulja jedno je od važnijih suvremenih doprinosa proučavanju Domovinskog rata. *Bojna Frankopan – prvi hrvatski komandosi* ne samo da prikazuje povijest jedne specijalne postrojbe, nego putem njezine priče opisuje proces stvaranja moderne Hrvatske vojske. Knjiga se ističe bogatstvom podataka, dokumenata, fotografija, shematskih prikaza, ali opet i jasnoćom pisanja čime postaje neizostavna literatura za sve koji žele proučavati vojnu povijest Hrvatske.

Šulj je za svoje istraživanje koristio širok spektar izvora i literature, među kojima se nalaze: neobjavljeni i objavljeni izvori, intervjui, pisani iskazi, TV-izvori, tisak, internetske stranice te knjige, članci i rasprave. Pod neobjavljene izvore autor svrstava arhivske dokumente, a za potrebe pisanja ove monografije koristio se fondom Hrvatskog državnog arhiva (HR-HDA, 1745, Operativni štab MUP-a RH), 7. i 18. fondom HMDCDR- a, kao i fondovima Središnjeg vojnog arhiva Ministarstva obrane RH uključujući fond Glavnog stožera Oružanih snaga RH te fond Zapovjedništva Operativne zone/Zapovjednog područja Split. Posebnu vrijednost monografiji dali su intervjui koje je autor proveo s više od četrdeset sudionika Domovinskog rata. Među najvažnijima izdvajaju se razgovori s Brunom Zoricom Zuluom (zapovjednikom Bojne Frankopan), Goranom Bekom (instruktorom Bojne Frankopan), Antom Kotromanovićem (pripadnikom Bojne Ban Josip Jelačić) te Davorom Domazetom Lošom. Šulj je razgovarao i s brojnim bivšim pripadnicima Bojne Frankopan, poput Marinka Babića, Tomislava Šobana, Tomislava Base, Krešimira Raguža i drugih.

Kada govorimo o metodologiji djela posebno se ističe pogovor autora, u kojem on opisuje cijeli svoj istraživački proces, od prikupljanja svjedočanstava do suočavanja s nedostatkom dokumentacije i arhivskih zapisa. Time čitatelju pruža uvid u izazove historiografskog rada s novijom poviješću. S historiografskog stajališta, ovo djelo ispunjava prazninu u istraživanju specijalnih postrojbi i postavlja nove standarde u pristupu temama Domovinskog rata. Kada govorimo o značaju ove monografije za hrvatsku historiografiju, ona uz to što opisuje put jedne specijalne postrojbe, doprinosi i razumijevanju šireg konteksta Domovinskog rata, povezuje događaje na prostoru Hrvatske s događajima na prostoru BiH te daje vrijedan doprinos kolektivnom sjećanju jer čuva spomen na jednu od najvažnijih, a često zanemarenih postrojbi.

Laura Busija